

Србија између монархије и републике

У времену највеће институционалне кризе, после више пута неуспелих председничких избора, у Србији се поново поставља питање да ли излаз треба тражити у успостављању уставне, парламентарне монархије.

Престолонаследник, принц Александар ИИ Карађорђевић, претендент на српску круну затражио је неодложну обнову Краљевине Србије уверен да је то “ствар права и правде, питање демократије и питање народног интереса”.

Огласио се и српски патријарх Павле који је, у отвореном писму подршке, принцу изразио жаљење због насилног укидања монархије и подсетио на посебну улогу коју је у српској историји имала династија Карађорђевића. Патријархова подршка коју је изнудио “Крунски савет” изазвала је бурну реакцију у јавности. Политичке партије које у свом програму не виде монархију као државно уређење, овај чин сматрају злоупотребом Српске православне цркве, њеног патријарха и Сабора због незаконитог уплитања у државно-правни поредак земље. Захтев да се без одобрења грађана, заведе монархија спада у најбруталнију врсту пуча каква се не памти у историји европских народа – каже се у реаговању Републиканске уније.

Слободан Вучетић, председник Уставног суда Србије мисли да се “избор облика владавине између републике и монархије утврђује Уставом”, додајући да због изузетне политичке важности и осетљивости овог питања, Народна скупштина у току уставотворног поступка не би требало да одлучује без претходно спроведеног референдума. Сличан став има и академик Дејан Медаковић који сматра да је потпуно промашено време за ту врсту дилеме “јер бисмо дошли у парадоксалну ситуацију да живимо у монархорепублици”. Додуше и Црна Гора би могла да пронађе неког резервног принца, али та прича свакако поспешује распад државне заједнице – истиче Медаковић. Наравно није мали број оних који сматрају да би монархија представљала решење за Србију. Академик Матија Бећковић, члан Крунског савета је поводом подршке патријарха Павла оценио да ће последњи полувек остати запамћен и по томе што се у цркви није спомињао онај ко је владао Србијом.

Управо је краљ тај који уводи патријарха српског у трон пећки; и данданас у свакој нашој цркви постоји столица за краља. Краљ је краљ свима, и онима који нису за краља. По мишљењу председника Крунског савета Драгомира Ацовића успостављање монархије је последње што се може учинити за добробит народа. Да ова дилема није само последица добрих или лоших страна одређеног државног уређења и да се не може посматрати без осврта на саму личност будућег краља, сведоче и многе примедбе на његову личност, међу којима је најочљивије принчево незнање матерњег језика. Када је реч о успостављању монархије као добробити за будућност српског народа требало би подсетити и на неке историјске чињенице. Србија, на жалост, није успела да одржи традицију своје “плаве крви”. Српска краљевска лоза је угашена још у средњем веку. Последњи са титулом српског краља био је Стефан ИИИ Котроманић, син Твртка Котроманића.

Требало би се сетити и да обнова српске круне у деветнаестом веку и монархистичка владавина није изгледала нимало романтично ни ружичасто како се то многим данас чини. Карађорђе није био династ већ изабрани вожд српског устанка. Није био ни турски ни српски кнез. Кнез тог краја био је Теодосије Марићевић. Правитељствујушч и совјет је основан да би се управљало земљом, скупштином српских кнежева, али и да се ограничи лична моћ војводе Карађорђа.

Карађорђе је Србију напустио 1813. године, кад му је наводно Русија, преко изасланика Недобе обећала да ће га својом силом вратити у Србију и учинити српским књазом. Русија то није учинила и Карађорђе се у Србију вратио без руског знања, што га је и главе коштало. Турским хатишерифом Милош Обреновић је 1830. године, по Једренском миру Русије и Турске, када је Србија стекла аутономију, признат за првог српског наследног књаз (кнеза). Кад су прво кнез Милош, а потом и наследни кнез Михаило прогнани из Србије, за наследног кнеза Србије је прво од Турске, а потом од Русије и Аустрије признат кнез Александар Карађорђевић, други син Карађорђевићев.

Он је дакле родоначелник династије. Александар је прогнан из Београда 1858. године одлуком Светоандрејске скупштине, чији је оригинални стенограм изгорео 5. октобра 2000. године у Савезној скупштини. Александар се од српског народа спасао бекством у тврђаву турском паши. Тада су се на власт вратили кнез Милош и кнез Михаило. После погибије кнеза Михаила, на српски престо дошао је кнез Милан из побочне линије Обреновића (унук Јеврема Обреновића). Крај династије Обреновић а је био 1903. Окончана је убиством краља Александра и Драге Машин. Како је почела убиством, династија Обреновића је и нестала убиством. Будући да странке нису хтеле да приме републику из руку војске, Народна скупштина Краљевине Југославије је бирала Петра Карађорђевића за краља, са потписом свих посланика и са заклетвом да ће бити демократа. Због силничког понашања наследног принца Ђорђа, дошло је, под притиском јавности, до смене престолонаследника. Нови престолонаследник Александар Карађорђевић је 1917. године извео, уз помоћ војске, династички удар на оца и као регент постао врховни командант српске војске у Првом светском рату. Александар је био прво регент, а од 1921. године и краљ Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Завео је диктатуру и 1929. године, прогласио Југославију. Убијен је од усташа 1934. године у Марсеју. Краљује Намесништво до 1941. године, до 27. мартовског пуча. Тада проглашавају Петра за пунолетног краља. 6. априла Хитлер је напао Југославију, а краљ Петар са Владом избегао из земље.

Како су се бекством Карађорђевићем створиле претпоставке за династију Карађорђевића, она се бекством и окончала. У време Другог светског рата краљ Петар се у емиграцији оженио. Тада, док је Србија била под окупацијом, рођен је садашњи престолонаследник Александар. По мишљењу многих историчара, цео овај случај не може се посматрати без позивања на историјске документе који враћају у 29. новембар 1943. године када је Антифашистичко веће народног ослобођења, изражавајући вољу народа Југославије, одузело права такозваној југословенској влади у иностранству и забранило повратак у земљу краља Петра Другог Карађорђевића окривљујући га за то што је у једном тешком тренутку побегао из земље и своју судбину везао за покрет Драге Михаиловића и на тај начин изневерио поверење народа. Савезници су у јануару 1945. практично приморали монарха да све своје ингеренције пренесе на намесништво које је тада ушло у владу ФНРЈ. Тим чином који је био последица претходног споразума Тито – Шубашић, који је потписан у Београду 1. новембра 1944. уз сагласност СССР, САД и Велике Британије, практично су међународно признате одлуке АВНОЈ-а. Избори који су одржани у новембру 1945. били су кључна чињеница за целокупну ову причу. На њима је листа Јосипа Броза добила 90,4 одсто гласова. Историјски документи, дакле, говоре да је монархија скинута на изборима.

Десимир Тошић, политички аналитичар и писац, који је у емиграцији провео 47 година сматра да је овакву иницијативу, која је унела само немир, требало очекивати јер је претендент на круну добио велика права, и то мимо Устава и закона и да је за то, најалост, крив Зоран Ђинђић. Око претендента Александра Карађорђевића формирала се група људи, више овде него у дијаспори, а у тој групи има и бивших чланова Централног комитета СК. Ако данас “Крунски савет” и СПЦ траже да се поништи одлука о укидању монархије донета 1945. и да се, без референдума, она

поново успостави, зашто се тај захтев не би односио и на одлуку о забрани повратка Срба на Косово донету исте године?

Монархистима се наравно жури. У времену егзистенцијалне кризе и ојађености, у предизборној кампањи, када се лицитира све и свашта, ваљало би што боље продати причу “без краља не ваља”. Она би, мисле, могла најлакше прионути за срце гласача.

Што се имовине тиче, треба разликовати права на повратак породице Карађорђевић у домовину и права на имовину која им је припадала од питања државног уређења земље. Бели двор, који данас користи принц Александар Карађорђевић, је власништво државе.

Ако, пак, краљ полаже право на личну имовину онда исто право полажу и други грађани којима је имовина после 1945. одузета, а није враћена. Осим тога, шта је са имовином осталих чланова породице Карађорђевић? Нисмо ли сведоци бројних скандала међу њима самима око тога шта коме припада.

Покушај да се један историјски процес врати на почетак данас је тешко и замислити. Он делује готово утопистички. Србија се не може вратити ни у 1912. ни у 1918. ни у 1945. годину.

У Великој Британији се води огромна кампања против монархије. Овај облик владавине постоји још у малом броју држава, али више као украс него што постоји као политичка власт.